

پنجاه سال هم‌نشینی با علوم اجتماعی

گزارشی از مراسم نکوداشت دکتر محمد میرزایی

کاوه تیموری
کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

اشاره

با اهتمام دانشکده علوم اجتماعی، انجمن جمعیت‌شناسی ایران، مؤسسه مطالعات تخصصی و جامع جمعیت، انجمن مطالعات فرهنگی، انجمن جامعه‌شناسی، سازمان ثبت احوال، پژوهشکده آمار و مشارکت سایر سازمان‌ها روز اول اردیبهشت ۱۳۹۸ جشن نکوداشتی برای دکتر محمد میرزایی، استاد تمام دانشکده علوم اجتماعی، برگزار شد. دکتر میرزایی سابقه چهار دهه تدریس و خدمات مدیریتی را در کارنامه خود دارد. ایشان از شاگردان **غلام حسین صدیقی** (پدر جامعه‌شناسی ایران) و دکتر **مهدی امانی** (استاد جمعیت‌شناسی) بود و در چهار دهه گذشته رشته جمعیت‌شناسی را به شکل تخصصی در قالب تدریس و تحقیق دنبال کرده است.

تأثیر و نقش ایشان در حوزه آموزش جمعیت‌شناسی به شکل تربیت شاگردانی که خود هم‌اکنون از رهبران جدی این عرصه به شمار می‌آیند، بر کسی پوشیده نیست. این استاد مبرز و متخصص هم اصلی خود را در دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران متمرکز کرد و در هیچ دانشگاه دیگری تدریس نکرد.

به همین دلیل از نظر قوام گرفتن جمعیت‌شناسی، او در کنار استادان پیشکسوت و صاحب‌نام این رشته قرار می‌گیرد. نگرش خاص او به جمعیت‌شناسی، انتشار مجله تخصصی در این رشته، تعامل سازنده با مسئولان، عشق به خدمت، دارا بودن منش و رفتار اعتدالی، مسئولیت‌شناسی در جمعیت‌شناسی، معلمی محبوب و متین از نکاتی بودند که شرکت‌کنندگان در همایش بر آن‌ها تأکید داشتند. دکتر محمد میرزایی بزرگ‌ترین افتخار خود را گرفتن تأیید صلاحیت تدریس از دکتر غلامحسین صدیقی و

به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»، سنت نکوداشت پیشگامان و تلاشگران و کنشگران حوزه علوم اجتماعی سنت پسندیده‌ای است که به معنی دار کردن سلوک آن‌ها کمک شایان می‌کند. خوش‌بختانه این حرکت با همت دانشجویان، دست‌اندرکاران و علاقه‌مندان در فزونی است. در بهار سال ۱۳۹۸، سالن ابن‌خلدون دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران شاهد برگزاری مراسم نکوداشت دکتر محمد میرزایی، استاد جمعیت‌شناسی و نام‌آشنای عرصه علوم اجتماعی بود. آنچه که به اجمال می‌آید، گزارشی از برپایی این مراسم است.

گاه‌شمار زندگی

۱۳۲۲: تولد در تهران (تیرماه)
۱۳۴۱ - ۱۳۲۹: تحصیل در دبستان و دبیرستان جعفری و اخذ دیپلم ریاضی
۱۳۴۲: آغاز تحصیل در دانشگاه تهران رشته جامعه‌شناسی
۱۳۴۶: اخذ مدرک کارشناسی جامعه‌شناسی
۱۳۵۰: اخذ مدرک کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی
۵۲ - ۱۳۵۱: تدریس و تحقیق در دانشکده علوم اجتماعی
۵۷ - ۱۳۵۲: تحصیل در دانشگاه پنسیلوانیا و اخذ دکترای جمعیت‌شناسی
۱۳۵۷: کار در بخش جمعیت سازمان ملل به مدت یک سال
۱۳۵۸: بازگشت به وطن
۱۳۵۹: مدیریت گروه جمعیت‌شناسی به مدت ۲۱ سال
۱۳۶۰: ازدواج با خانم اسلامبولچی مقدم
۱۳۷۵ - ۱۳۶۰: دو دوره ریاست دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران
۱۳۷۷: تأسیس مرکز مطالعات آسیا و اقیانوسیه
۱۳۹۶ - ۱۳۸۱: تأسیس و ریاست انجمن جمعیت‌شناسی ایران
۱۳۹۷: حضور حدود ۱۰۰۰۰ دانشجو در کلاس‌های ایشان از بدو تدریس
۱۳۹۸: بازنشستگی با پایه ۳۹ و به‌عنوان استاد تمام

دستیاری دکتر مهدی امانی و شاگردی دکتر جمشید بهنام، از استادان بنام جامعه‌شناسی و جمعیت‌شناسی می‌داند. از جناب دکتر میرزایی مقالات متعددی در حوزه جمعیت‌شناسی به چاپ رسیده‌اند و در فصلنامه‌های تخصصی این رشته همیشه شاهد چاپ مقالات ایشان بوده‌ایم. کتاب «کاربرد جمعیت‌شناسی» نیز از آثار تألیفی ایشان است.

خاطرات هر کدام از دانشجویان دکتر میرزایی نیز هریک از دیگری شنیدنی‌تر بود. آن‌ها می‌گفتند: «دکتر میرزایی با دو بال اخلاق و علم، سلوک عاشقانه خودش را در چهار دهه معلمی به اثبات رساند. هیچ‌گاه از ایشان تنگ‌نظری، تعصب و خودخواهی ندیدیم.» آنچنان که گفته‌اند، جامعه‌ای با دانش و سواد کمتر همچنان به راه خودش ادامه می‌دهد، اما در نبود انسان‌های بااخلاق ممکن است به ورطه و پرتگاه نابودی سقوط کند. میرزایی نمونه‌ای عالی از استادان بااخلاق و علم در محیط دانشگاه است.»

چه خوش گفت که: «سایه‌اش پاینده. محضر استاد کانون علم و اخلاق و فضیلت و راستی است. سعه صدر و آرامش و طمأنینه قلبی در تعامل با شاگردان و دوستان از ویژگی‌های منحصربه‌فرد استاد است.»

یکی دیگر از دانشجویان می‌گفت: «یکی از منش‌های دکتر میرزایی حسن سلوک با دانشجویان فراتر از کلاس و دانشکده بود. در سال ۱۳۴۷، یک سالی بود که از این دانشکده به دانشکده علوم رفته بودم. در آذرماه مادرم به سوی حق پرواز کرد و در مجلس ختم ایشان، دیدم آقای دکتر میرزایی به همراه خانواده محترمشان از آن سوی شهر به این سوی شهر آمده و شرکت کرده‌اند. هم‌کلاسی‌ها همه در عجب بودند که ایشان تا چه حد بزرگوارند و بنده متحیر که دکتر اصلاً چگونه مطلع شده بودند. امروز بعد از ۲۵ سال تازه بهتر می‌فهمم که چرا در این جلسه نکوداشت عاشقانه از ایشان صحبت می‌کنم.»

حاضران و استادان هر کدام از فصایل ایشان مواردی را یادآوری می‌کردند و اینکه شاه‌فتر اصلی برای دوام و استمرار خدمت ۴۰ ساله در عرصه معلمی در وجود استادی گران‌قدر مثل دکتر میرزایی، چیزی غیر از عشق به کتاب و کلاس و دانشجو و محیط دانشگاه نبوده و نیست.

امروز اگر از اسناد سؤال کنیم که: اگر قرار بود یک بار دیگر برای خود سلوک کاری و حرفه‌ای انتخاب کنید، چه حرفه‌ای را برمی‌گزیدید، به‌طور حتم با شدت و حدت بیشتری راه معلمی انتخاب می‌کردند. چرا که معلمی به قول شهید رجایی شغل نیست، عشق و هنر و ایثار است. و این جاست که معلمی عزیز و استادی پرمایه مانند دکتر میرزایی، شایسته هزاران تحسین و تشویق همگان است.

باید گواهی داد که: دکتر میرزایی دارای شخصیت پرجاذبه‌ای است که در بیان شأن و منزلت بسیاری از استادان، همواره پای ثابت سخنرانی‌ها، نکوداشت‌ها و حتی سوگواری‌ها بوده است. این نکته از مقبولیت شخصیت مهرورزانة او نزد دیگران، با گرایش‌ها و سلیقه‌های گوناگون نشان دارد. حقیقت این است که ارزش چنین ویژگی شخصیتی وقتی بهتر نمایان می‌شود که از خود بپرسیم: مانند استاد میرزایی چند نفر می‌توان مثال زد؟

او در این ویژگی خود فرد است. از خود در گذشته و الحق مرد است. لازمه داشتن این ویژگی، از خودگذشتگی، خلوص باطن و صفای دل است. برای تواضع استاد میرزایی و افتاده حالی ایشان شاید کمتر بتوان موردمشابهی یافت. در پس زمینه شخصیت ایشان، روحی پر از احساس و عاطفه موج می‌زند. او دلبسته ایران و فرهنگ غنی اسلامی است و در تمام جان و ضمیرش دلدادگی به ادبیات نشسته است. شخصیت ساده و علمی و در عین حال صمیمی و پرمایه دکتر میرزایی همواره مورد توجه ریاست محترم دانشگاه تهران بوده است. ایشان می‌گفت: «نقطه نظرات کارشناسانه و تخصصی وی در جلسات اداری به گونه‌ای است که همه اعضا را مجاب می‌کند و معمولاً پرونده‌های کاری که دکتر میرزایی از آن‌ها دفاع کند، رأی قابل قبول می‌آورند.»

در این نشست نکوداشت شمار قابل توجهی از اهل علوم اجتماعی حضور داشتند و نزدیک به ۲۰ سخنران نقطه نظرات خود را درخصوص شأن و منزلت دکتر میرزایی صمیمانه ابراز داشتند. از همه مهم‌تر، شمار

کثیری از همان ۱۰۰۰۰ دانشجوی دکتر میرزایی خود را به جلسه نکوداشت رسانده بودند و نسبت به ایشان ابراز احساسات می‌کردند. جذاب‌تر از همه پیام یک جانباز جنگ تحمیلی بود که به وسیله تلفن همراه ارسال و در جلسه پخش شد. این جانباز سرافراز ذکر کرد که چگونه در زمان بستری بودن، دکتر میرزایی که در آن زمان رئیس دانشکده نیز بودند، به دیدار و عیادتشان آمده بودند. این حرکت استاد میرزایی برای وی سرشار از انرژی و جان‌بخشی دوباره بود که در پیام این جانباز عزیز کاملاً هویدا بود.

مستولان برپایی نکوداشت ذکر کردند که کلیات مطالب، نوشته‌ها و سخنرانی‌های جلسه نکوداشت در یک مجلد واحد تنظیم و به زیور طبع آراسته خواهد شد. بنابراین و با این انتظار، به اجمال از مطالب بسیار گسترده نکوداشت عبور می‌کنیم. باید اذعان کنیم که لحظات بسیار زیبایی از غلیان احساسات دانشجویان و استادان در جلسه خلق شد. زیرا این نکوداشت، برای استادی فرهیخته و گرامی‌داشت مردی اجتماعی و یکی از شناسنامه‌های ماندگار جمعیت‌شناسی کشور بود. مردی به زلالی باران، یکدل و یک‌زبان، معنی روح زیبایی، دکتر محمد میرزایی!

